

BERETVÁS GÁBOR

KIS TEMESVÁRI SZÍNHÁZI FUVALLAT

■ A temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház évadának legizgalmasabb hete általában a májusi TESZT (a Temesvári Eurorégiós Színházi Találkozó) idejére szokott esni. A fesztivál az idők során összekopott ugyan Gálovits Zoltán kurátor nevével, de az azóta is homályba vesző nézetkülönbségek miatt tavalytól Balázs Attila, a színház igazgatója vette át a stafétabotot, illetve a fesztivál feletti gyámkodást. A fesztivál így is működik – bár nehezen kikövetkeztethető, milyen is lenne az igazi TESZT-elgondolás ma, mivel az idei TESZT a költségek lefaragása miatt hivatalosan is csak félTESZT volt, mint ahogy a szervezők ezt saját szójátékos reklámjukban is kényszerűen bevallották. Mindazonáltal megnéztem a lecsökkentett repertoár előadásait, és be is számoltam róluk az *Art7.hu* portálon.¹ A találkozó keretén belül temesvári előadásokat is bemutattak: mégpedig a *Hattyúk tava újratöltve* és a *IV. Henrik* címűeket, ezekről tehát alaposabban írtam említett fesztivál-beszámolómban. Ezeken kívül azonban más temesvári produkciónkat is sikerült megnéznem az elmúlt évadban, alább azok ismertetése, rövid kritikája következik.

Ugyanis egy másik eseményre is sikerült eljutnom idén, a színház jóvoltából. A TESZT előszobájának is tekinthető némileg az év elején megrendezett showcase, mely, mint ahogy általában, idén is Temesvárra egykezett összetrombitálni a kritikus szakmát. Hasonló miniévadot több színházban szerveznek: örvendetes, hogy Temesváron is energiát tudtak fordítani erre.

A showcase első előadása a Tom Dugdale által rendezett *Hedda Gabler* volt. A rendező vélhetően a kolozsvári magyar színház igazgatója, Tompa Gábor amerikai tanítványa, aki ennek fényében érthető módon sokat dolgozik Romániában. Ő rendezte (és némiképp írta) Hatházi András utazóshowját példának okáért, melynek címe *15 próbálkozás a színészetre*. 2016-ban ő rendezte meg Lars von Trier *Hullámtörését* is a Kolozsvári Állami Magyar Színházban. Amit azóta is műsoron tartanak. (És nem ez az első rendezése ott.) Most pedig a temesvári Ibsen-előadásért felelős: a rendezésen kívül a körítés (lighting, sound design and video) is az ő neve mellett szerepel az előadás színlapján.

Az, hogy Erdélyben miért vonzó annyira a *Hedda Gabler* színrevitele mostanság, számomra rút talány. A kolozsvári Şerban-rendezés 2012-től futott, tavalyelőtt Marosvásárhelyen Keresztes Attila rendezett belőle előadást, idén pedig Dugdale Temesváron, a stúdióterben adaptálta Ibsen drámáját. De hogy miért?...

Temesvár, stúdió. Egy kanapé, egy pirosra festett régi kazettás deck-magnó és egy felállványozott mikrofon – ez fogadja a nézőt, míg az lassan a helyére ül. Illetve a kanapén alvó, takaró alól kilógó Hedda (Simó Emese) várja a személyes térbe betolakodót. Hedda passzív sejtetés. Először nem mutatkozik meg ez a kivételes személyiségű szívtipró. Csak beszélnek róla. Lábujjhegyen settenkedve, suttogóra némított hangon. Legalábbis ezt próbálja imitálni Szász Enikő játéka, azonban inkább szentori a hangerő. Némi mosolygásra búj fel az is, ahogy a „leányom” szó kimondása túlvezérelt színpadi gesztusként „lehányommá” sugárzik szét. Kész lennék betudni ezt jóakarattal a darab szerinti letűnt világ direkt ábrázolásának. Hiszen a *Hedda Gabler* ezen feldolgozása mintha különben, a fiatalok világának ábrázolásaként, modern színezetért nyújtózkodna. De sajnos nem ér el még felületesen sem a célig.

Bár a kellékek – a pendrive, a laptop – a technika forradalmát jelzik, és ezáltal a mába lőnék ki vagy be az előadást. Ez mégsem sikerül. A kellékek megmaradtak ugyanis az ócska jelzések talaján. A kalap, a pisztoly a darabból megmaradt, de sajnos a modernítésra utaló technikai kütyükről is lesír egy elmúlt világ. Mintha több múlttal kényszeredne szembesülni a néző. Holott látható, hogy a cél az volt: a mában képzeljük el a *Hedda Gablert*. (A nyolcvanas-kilencvenes évekre utaló retró és az internetre utaló kütyük keveredése ráadásul okoz némi zavart a backgroundban.)

Az ágyról lassan nyújtózva feltápaszkodó nőről (Simó Emese Hedda Gableréről) nem sokat tudunk meg. A karakter belső vívódásai nem jutnak érvényre ebben a térben és ezekben a helyzetekben. A színésznőt mondjuk a koppra tekint AC/DC-re való magányos pogózás sem segíti ebben, mint ahogy a nézőt sem az értelmezésben. Dugdale koncepciója, már ha volt neki, nem tőri át az értelmezés vékony gipszkarton falát. Halljuk az ismerős párbeszédet, de jelentésük mintha csak távolról szűrődne át a nézőtérre. Nem lesz világos, mit is akar Dugdale megmutatni az előadás során.

A rendező nem segített Molnár Bencének sem megtalálnia Tesmanját. A Molnár-féle Tesman sajnos nem hozza az akadémiai világban potens, mégis gyerekesen hóbortos tudós alteregóját. Szakmai féltékenysége jobban érthető a játéka során, mint Heddához fűződő viszonya. Holott ez fontos lenne ahhoz, hogy megláthassuk a Simó Emese által elképzelt figurát. Ejlert Løvborg (Aszalos Géza) is inkább elmaszatolt karakter lett Dugdale feldolgozásában. Mélységeit nem tapasztaljuk meg igazán. Mint ahogy a Brack bírót alakító Mátyás Zsolt Imre sem tudja kibontani az individualista anarchizmus felé tapogatózó szereplőt. Mivel a környezete sem segíti, Simó Emese így nem tudja megteremtteni saját Heddáját. Az előadás erősen észlelhető tehát, hogy rendezője tévelyeg a sűrű szövegerdőben, ahelyett, hogy jó vezetőként kormányozná benne csapatát. Azt pedig végképp nem értem, hogy miben óhajtott segíteni Carmencita Brojboiu jelmeztervező az előadást. Igencsak érthetetlen az a pár gönc, amit vélhetően összeturkált és a színészekre feldobigált.

A második előadás Radu-Alexandru Nica munkája, aki színre vitte Thomas Vinterberg filmen is megvalósított *Kommunóját*. A történet tulajdonképpen a '68-as ideológiákkal való leszámolás, mely a birtokviszony mellett tör lándzsát. Mivel az eredeti történet is profán, és mozgóképes kivitelezése kapcsán sem éreztem eufóriát, én nem kárhoztatom a színészeket a feladat kapcsán. Bár tény, hogy különösebben nem segített a színházi milióbe átfogalmazott történet abban, hogy közelebb hozza a Vinterberg által feszegetett problémát hozzám. Igazából nem is értem a darab által felvetett problémát. Hiszen az világos, hogy a Bandi András Zsolt által alakított Erik utálta az apját, és a tőle megörökölt házban, felesége (Éder Enikő) unszolására megpróbál hallgatni az új idők szavára és túllépni nevelése következményén, azaz önmagán. De Bandi András Zsoltot nem kényszerítette a rendező, hogy módosítson fizimiskáján, így ő szerepéből egy ötvenhez közelítő családapát formál. Ötvenhez közel pedig elég kevés esély lenne arra, hogy trauma nélkül megéljen egy gyökeres változást. A Bandi András Zsolt által megformált Erik pedig épp csak kihasználja hát a vele egy kommunában élők ideológiáját, és kipróbálja az ebben rejlő lehetőséget, a szabad szexualitást. (Kapuzárási pánik, gondolhatnánk.) De valójában nem látszik (meg)érteni, miben áll igazából ez az életmódváltás.

Nyilván más lenne a történet, ha csak huszonévesek tömegszállásáról lenne szó. De nem így áll a helyzet. A történet túl direkt módon sodorja az elítélés felé a férfit. Mi több, nagyon leegyszerűsítetten ábrázolja az idősödő feleség magára maradását. Az úgymond beköltözött hippik nem mutatnak különösebb összekapcsolódást. Karaktereik egysíkúan vannak megfogalmazva. Igazán nincs kibontva a

magát adó téma, hogyan csiszolódik pár eltérő jellemű és hátterű ember egy közösségbe. Annak adhat hálát a néző még így is, hogy a rendezőnek nem ötlött eszébe az, hogy elviszi a sztorit valamiféle reality irányába. Bár nem zárom ki, hogy az lendíthetett volna az előadás kerekén.

A harmadik megtekintésre szánt előadás pedig Csábi Anna rendezése, az *Apró kozmikus félreértés* volt. Alig tudván feledni a temesvári színész, Csábi Anna másik futó rendezését, a kidolgozatlansága miatt általam kárhoztatott *Burundangát*, most mintha annak az előadásnak a művészi reciprokát kapnánk. Már eleve a néző elmormolhat egy fohászt az *Apró kozmikus félreértés* látvány- és jelmezvilágát megteremtő Albert Alpárért. Aki igencsak érzékenyen és ötletgazdagon hozta a Forgách András szövegében erősen érződő mágikus realizmus formavilágát. Az is sokat lendíthetett az előadáson, hogy a színészek maguk választottak novellát és így karaktert és történetet a Forgách-univerzumból. Ez meg is látszik a színpadi játékokon. Azon, ahogy a színészek maguk építették fel szerepeiket. Csábi Anna rendező most ugye nemcsak az asszisztens mellől dolgozik, hanem maga is játszik. Bár tény, hogy a választott szerep Lőrincz Rita tehetségét emeli ki most legszembetűnőbben. (Míg a *Burundangában* Lőrincz Rita meglehetősen színtelen, itt szinte kivirul, látszik, hogy el tudott mélyülni szerepében.) Borbély B. Emília utasellátósként úgy hordja nőiességét, hogy az ember mélyen elhiszi neki, hogy kényelmi kalodába zárja az egész napos trappolás. De az operai diadal magasságai fölé emelkedő pillangóként nyújt csak földöntúli vizuális élményt. Tankó Erika súlytalanságot feldolgozó története hagyott talán elsősre még Csábi Anna eszkimó-kalandjánál is hidegebben. Kockáztatva azt, hogy szexizmussal vádol majd néhány olvasó, mégis muszáj kijelentem, hogy a vetkőzésekkel súlyozott jelenetekben a szöveg, talán érthető és megbocsátható módon, de nem tudta mindig birtokolni a teljes figyelmem. Ezeket a mozzanatokot fellejtőbb hatásvadásznak éreztem.

A temesvári színház magyar tagozata, summa summarum, mondhatni azt is, hogy a női sorsok közvetítésével próbálja nevelni, egyrészt, közönségét. Legáltalábbis említett bemutatói erre engednek következtetni. (És hozzávehetjük akár a *Lavina* című előadást is, Kedves Emőke nem túl régi rendezését.)

Ehhez a trendhez látszott csatlakozni a showcase zárásaképpen a temesvári német színház előadása. *A Tagebuch Rumänien*. *Temeswar* régi videókkal, vizuális effektekkel és a színészek élettörténeteivel próbálta megmutatni, milyen volt a kommunista Romániában a kisebbségi lét. Írhatnám, hogy a német kisebbségi lét, de ez nem volna igaz, hiszen a játszóknak felének a neve Török. Olga Török bár nem rokona Daniela Töröknek és Silvia Töröknek sem, de mindőjük vegyes házasságból született román állampolgár. Mellesleg a német társulatban vannak még hasonlók. A mélyrétegekig is lefűrő előadás foglalkozott a családon belüli alkoholizmussal ugyanúgy, mint azzal, hogy a német iskolában sokkal szabadabb légkört találtak a gyerekek, mint akiknek a román tanügy jutott. A színésznők történetei őszinték és humorosak is voltak egyben. Előadásmódjuk egyszerű volt, a zenés stand-up műfajához állt közel. De azért annyira nem volt harsány, nem törekedett az elnagyolt ábrázolásra. Az előadás szépen egészítette ki a magyar repertoárt (volt olyan néző, akinek ez a dokuszínház volt mind közül a kedvence), nem beszélvén arról, hogy a történetek nem voltak idegenek, hiszen érintve voltunk a sorsközösség által és már csak a rokoni szálak vonatkozásában is, a mienk is volt. Okos ötlet volt csatolni a showcase műsorához. Jólesett zárásaképpen ez a műfaj, ez a tematika, ez az őszinte frissesség.

■ JEGYZETEK

1. *Muszáj hősnék lenni akkor is, ha nem lehet*. A 12. *TESZT Fesztiválról* címmel, 2019. júl. 29-én.
2. Amiről *Torokra fagyott szó* címmel közöltem kritikát a Tiszatáj Online-ban, 2017. febr. 28-án.